

גליון נושא: 'מה נחשב שינוי מקום'

בס"ד, יום ג' פרשת כי תבוא, י"ז אלול תשע"ו. דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות. פסחים דף קא: לעורר לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה' לע"נ כ"ק האדמו"ר מסטריקוב רבי אברהם אביגדור נחום זצוק"ל, ב"ר יעקב יצחק דן הי"ד, נלב"ע ט"ז אלול תשס"א, ת.נ.צ.ב.ה.

פנינים

דעת בני אדם

יסוד חשוב כתב בספר 'בית מלא', וכעין זה כתב בספר **שערי הברכה** (פרק ט' הערה א' הערה כז), דין 'שינוי מקום' תלוי בדעת בני אדם וכפי הרגיל במחשבתם, שהרי כבר פירשו הראשונים שיסוד 'שינוי מקום' הוא היסח הדעת, דכאשר האדם עומד ממקומו הראשון הרי הוא גומר אכילתו, ומה שיאכל אחר כך נחשב סעודה חדשה, וראוי לברך עליו מחדש.

נמצא שכל מקום שבדעת בני אדם נחשב כרשות אחת - דינו כרשות אחת, וכל שבדעת בני אדם רשות נפרדת - דינו כשני רשויות. וזה מפתח חשוב לכל הנדונים החדשים שנוצרו בזמננו כלפי הרשויות השונות שעיקר ההכרעה צריכה להיות האם בדעת בני אדם נחשב רשות נפרדת, או דלמא מתיחסים לזה כרשות אחת.

אכן זה ברור שאין דנים כל אחד לגופו דבטלה דעתו אצל כל אדם, ותלוי בעיקר איך מתיחסים למציאות זו כלל האנשים. ועיין מש"כ בזה בהליכות שלמה (סדר ליל פסח פרק ט' הערה 176). ❖

'שינוי מקום' מבית לבית

בגמ' (פסחים דף קא:): 'שינוי מקום' צריך לברך, לא שנו אלא מבית לבית, אבל ממקום למקום לא.

נחלקו הראשונים מה פירוש ממקום למקום, שאינו נחשב ל'שינוי מקום'. לדעת **התוס'** (בעמוד א' ד"ה אבל), **והרא"ש**, וכן כתב **הב"י** בדעת **הרמב"ם**, וכן נפסק **בשו"ע**, ממקום למקום פירושו מפינה לפינה, אבל מחדר לחדר ומבית לעליה הוי 'שינוי מקום', אלא אם כן התנה. לדעה זו קידוש וברכה דינו שוה, וכן מבואר **בשו"ת הרמב"ם** (מהדורת פאר הדור קא) ומשנה מקומו כדין קידוש היום, ואומרם מפינה לפינה באותו הבית.

אולם לדעת **רש"י**, **והיש מפרשים בתוס'** (בעמוד א'), **והבה"ג**, **והר"ת**, **והרי"ף** (כמבואר בבאור הלכה סימן

קעח ד"ה בית, ולכאורה לדברי הנמו"י אינו מוכרח, וצ"ע), גם מבית לעליה חשיב ממקום למקום שאינו נחשב 'שינוי מקום'. ואף דמסקנת הגמ' (בעמוד א') דבית ועליה לא חשיב קידוש במקום סעודה יש לחלק בין ברכה לקידוש. ולשיטה זו גרסינן (בגמ' בעמוד א') מפינה לפינה.

ופירשו הראשונים הצד לחלק בין קידוש לברכה, משום שקידוש צריך יותר קביעות במקומו. כפי שכתב **בחידושי רבינו דוד** דקידוש צריך מקום סעודה ממש, אבל יין אדם קובע בכל הבית. **והר"ן** הוסיף לבאר, דאינו מייחד מקום לשתינו ולכן הכל מקומו, משא"כ בקידוש. [לפי הסברא של רבינו דוד **והר"ן** יוצא (י.א.) דבסעודת פת אף מפינה לפינה יחשב 'שינוי מקום']. **והמהר"מ** חלאוה כתב דקידוש צריך מקום סעודה ממש ומקום פיתא גרים, אבל ברכה בעינן עקירה גמורה, ומפינה לפינה לא חשיב עקירה.

ודעת **המ"מ** בשיטת **הרמב"ם**, וכן הוכיח **הביאור הלכה**, דבקידוש מחמירים מחדר לחדר, אבל מפינה לפינה חשיב קידוש במקום סעודה. ואילו לגבי שינוי מקום אפילו מחדר לחדר לא נחשב שינוי מקום.

1. ההקדמה של המשנ"ב

ידוע מה שכתב המשנה ברורה (בהקדמה לסימן קעח) מפני שהסימן הזה יש בו פרטים רבים יש להקל על המעיין בהקדמה קצרה; 'שינוי מקום' [שהתחיל לאכול והלך למקום אחר ורוצה לאכול שם, או שרוצה לחזור למקומו הראשון ולאכול שם] צריך לחזור ולברך. ויש בזה ג' דברים שצריך לבאר. א) מהו 'שינוי מקום' אם מבית לבית או מחדר לחדר. ב) באיזה דברים שייך דין 'שינוי מקום'. ג) אם שינה מקומו מה דינו בזה

ונחזור לבאר אחד אחד. ענין 'שינוי מקום' הוא לא מיבעיא אם הלך באמצע אכילתו מבית זה לבית אחר בודאי הוא 'שינוי מקום' ואפילו אם יצא רק חוץ לפתח ביתו בתוך אכילתו גם בכלל 'שינוי מקום' הוא, ואינו מועיל אפילו היה דעתו לזה בשעת ברכה שישנה מקומו, ואפילו אם שינה רק מחדר לחדר לדעת הרבה פוסקים נחשב 'שינוי מקום', אך בזה יש חילוק דאם היה דעתו בשעת ברכה לשנות המקום מחדר לחדר מותר כיון שהוא תחת גג אחד. ומזוית לזוית אפילו טרקלין גדול לא הוא 'שינוי מקום' כלל כיון שהוא חדר אחד ואין צריך כלל דעתו לזה.

2. חדר לחדר ובית לבית

לסיכום יוצא, שיש ג' דרגות בדין 'שינוי מקום'; א. מבית לבית ב. מחדר לחדר ג. מפנה לפינה. והנה שנים מהם דינם מבורר בפשיטות בלא ספק. דבית לבית בודאי הוא 'שינוי מקום', ולהלכה אינו מועיל אפילו היה דעתו לזה בשעת ברכה שישנה מקומו (ויש דעה שלא נפסקה שמועיל רואה מקומו, או דעתו). ואילו מפנה לפינה בודאי אינו 'שינוי מקום' אפילו לא היה דעתו כלל. אבל לענין חדר לחדר נחלקו הפוסקים, לדעת המג"א (סי' קע"ח ס"ק) גם מחדר לחדר הוא 'שינוי מקום'. וכן סתם המשנ"ב (בתחילת הסימן סק"ג) ד'שינוי מקום' מחדר לחדר הוא 'שינוי מקום'.

אמנם בביאור הלכה (סימן קע"ח ד"ה בית) האריך להוכיח מכמה ראשונים דלא הוא 'שינוי מקום' מחדר לחדר, ולכך הכריע דבדיעבד אין לחזור ולברך, ואין למחות ביד הנוהג כן. אבל לכתחילה ראוי שלא לשנות מקומו מחדר לחדר, רק אם היתה דעתו לזה מתחילה. ועיין שם בביאור הלכה שהאריך לבאר את השינוי גירסאות שישנם בסוגיין, שהרי בגליון הש"ס מביא את גירסת המהרש"א, וכן מבואר ברוב הראשונים ובכתב יד, שהגירסא הוא מפנה לפינה.

והנה הרמ"א (סימן קעח סעיף א') פוסק כדעת התוס' (דף ק:) שאין חילוק בין קידוש לשינוי מקום, ואם היה דעתו מתחילה לאכול במקום אחר מהני מחדר לחדר ולא נחשב שנוי מקום, והוא שיהיו שני המקומות בבית אחד. ופירש המשנ"ב (ס"ק י"ב) בבית אחד - היינו תחת גג אחד, ואפילו מחדר לחדר או מבית לעליה ואף שאין רואה מקומו, וה"ה אם רואה מקומו הראשון אף שלא היה דעתו מתחלה. ודוקא מחדר לחדר באותו בית אבל מבית לבית אף שסמוכין זה לזה מסתפקים האחרונים דאפשר דאין להקל על ידי ראית מקום.

3. חדר ובית לפי מציאות זמנינו

כיום השתנה המציאות שהיתה בזמן חז"ל, וצריך לברר מה חשוב בזמננו מחדר לחדר, והיכן קרוי בית לבית. והספק הוא; לענין חדרי מדרגות, מרפסות, חדרי אוכל בבית ובישיבה, מעבר בין חדרים בפנימיה, מכונית חונה, מכונית נוסעת, אוטובוס, רכבת, מעבר במטוס ממחלקה רגילה ביזנס קלאס (business class).

כן יש לחקור באופנים הבאים האם חשיב 'שינוי מקום'; ארוחה בגן העיר, טיול בפארק, מסלול הליכה, רחבה שלפני הבנין (מגודרת ושאינה מגודרת), לובי הכניסה, מה דינם של כל אלו האם יש בהם 'שינוי מקום' או לא ?

חדר אוכל בישיבה: חדר אוכל בישיבה ויוצא ממנו לפרוזדור, כל שהוא תחת קורת גג אחד ברור נחשב מחדר לחדר, כי הכל שייך לבעלים אחד, והוא כבית אחד עם חדרי מחולקים. וכן מסתבר גם בחדרי אוכל שיש להם כמה קומות, הרי כאשר חסר אוכל בקומה זו הולכים לקומה אחרת, נמצא שאין כאן 'שינוי מקום'.

מנהג ישראל תורה

שבע ברכות

בית חבירו: הנכנס מביתו לבית חבירו באותו בנין באמצע אכילתו, כתב הג"ר אלכסנדר אריה מנדלבוים שליט"א (וזאת הברכה פ"ו עמוד 56) בשם הגרש"ז אורבאך זצ"ל (שבות יצחק עט), והגר"ש אלישיב זצ"ל (שבות יצחק פ"כ סימן ד' ס"ק ב'), והגר"ח פשיינברג זצ"ל, והגר"ש ואזנר זצ"ל (שערי הברכה פרק ט' הערה כז) דמכיון שאין רגילות לזה, הוי עקירה ממש כדין מבית לבית וצריך לברך מחדש, למרות ששני הדירות הם תחת קורת גג אחת.

מאיך דעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל (שו"ת אור לציון ח"ב פי"ב תשובה טז), והגר"ח קנייבסקי שליט"א (וזאת הברכה פ"ו עמוד 56), והגר"נ קרליץ שליט"א (הגר"א דינר בהערות על משנ"ב), דשתי דירות באותו בנין דינם כמו מחדר לחדר, כפשטות לשון המשנ"ב (ס"ק י"ב) דתלוי בקורת גג, ובנידון זה הא הוי תחת קורת גג אחת. ולענין חדרים שונים בפנימיה הסתפק הגר"ח פשיינברג זצ"ל (חידושי בתרא) האם נחשב מבית לבית.

יש לחקור: כאשר עורכים שמחת שבע ברכות בבית, ולפעמים כדי להרחיב מקום לכל המשתתפים שואלים את בית השכן ממול הבית (גברים אוכלים בבית הראשון, והנשים בבית השני), לכאורה בשעת השמחה חשובים שני הבתים כבית אחד לכולי עלמא, וזה דומה לאדם שיש לו שני בתים השייכים לו בקומה אחת, שאין חולק שדינו כבית אחד.

ספק: וכתב בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק נ"ד הערה כז) בשם הגרש"ז אורבאך זצ"ל לענין קידוש, חדר השייך לאדם אחר, נחשב כבית אחר. ואם נתן לו רשות להשתמש בחדר זה, יש להסתפק שמא נחשב כבית אחר.

עוד יש לחקור: לדעת המחמירים, אם בשעת ברכה כיוון להדיא להכנס לבית חבירו במשך השנה, האם מועיל בזה כונה וכלפי זה יהא דינו כמו מחדר לחדר, מאחר דסוף סוף תחת קורת גג אחת הוא, ורק כששינה בלא שהיתה לו דעת מתחילה, יחשב כשני בתים. או דלמא לא מועיל כונה כלל דהוי בהחלט כמו מבית לבית (בית מלא). ❖

מרפסת מקורה: הנה ב' סוגי מרפסות ישנם, וחילוק גדול ביניהם, הפשוט שבהם הוא מרפסת עם מחיצות, דהוי כבית לכל דבר.

מרפסת שאינה מקורה: אכן כאשר אין תקרה למרפסת ולא מחיצות, נחלקו בדינו פוסקי זמננו. לדעת הגרש"ז אורבאך זצ"ל (שבות יצחק ברכות - פ"ב ס"ד, נר שבת פ"כ סימן ד' ס"ק ג'), הליכות שלמה פרק ט' הערה נא), והגר"ח פשיינברג זצ"ל (צהר תש"ס עמוד תמז ס"ק א'), וזאת הברכה פ"ו עמ' 57), והגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (וזאת הברכה פ"ו עמ' 57, שערי הברכה פ"ט הערה כג), והגר"צ אבא שאול זצ"ל (שו"ת אור לציון ח"ב פרק י"ב תשובה טז), מאחר שמייוחד ושייך רק לדירה זו, נחשב חלק מהבית ודינה כמחדר לחדר שאינו הפסק.

מאיך לדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (שבות יצחק שם, וזאת הברכה פ"ו עמ' 57), והגר"נ קרליץ שליט"א (הגר"א דינר בהערות על המשנ"ב), כיון שאין למרפסת זו גג נחשב הדבר כאילו יצא מן הבית למרות שזה רשות פרטית. וכפשטות לשון המשנ"ב (בהקדמה, ובס"ק י"ב) דתלוי בקורת גג. כלומר;

מאחר שהמקום אין לו מחיצות וגג ומגולה הוא לרשות הרבים, בני אדם נמנעים מפני זה להשתמש שם כביתם, ולכן דינו כמבית לבית.

4. חדר מדרגות

זה ברור שההגדרה המדויקת של - חדר מדרגות, מקלט, לובי כניסה, חצר הבנין, הוא רכוש משותף לכל דיירי הבנין, והמציאות הוא שאין בני אדם רגילים להשתמש שם כביתם. [בהלכות חנוכה דנו הפוסקים, האם חדר מדרגות נחשב בית, לענין הדלקת נר חנוכה].

לגבי הלכות ברכות נחלקו הפוסקים, האם לדונו כרשות אחרת ויצטרך לחזור ולברך. לדעת הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (וזאת הברכה פ"ו עמ' 57), והגרי"ש אלישיב זצ"ל (שבות יצחק ברכות פ"כ ס"ד), והגר"פ שיינברג זצ"ל, (וזאת הברכה פ"ו עמוד 57) המעבר מבית לחדר מדרגות נחשב 'שינוי מקום' וצריך לחזור ולברך. ורק אם זה ממש צמוד לדלת ומיוחד לשימוש, מיקל הגרי"ש אלישיב שאינו נחשב שינוי מקום.

מיהו דעת הגרש"ז אורבאך זצ"ל (שבות יצחק ברכות פ"כ ס"ד) והגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני שבת חלק ד' סימן רע"ח ס"ק ח') דאין לברך מחדש, כיון שחדר המדרגות שייך גם לו. ויש להסתפק לפי דעתם, האם יש הבדל בין חדר מדרגות פתוח לחדר מדרגות סגור, כפשטות לשון המשנ"ב (סקי"ב) דתלוי בקורת גג.

[יש שתלו את שני הנדונים זה בזה; אם העיקר תלוי ברשות - מרפסת לא נחשב 'שינוי מקום', וחדר מדרגות נחשב 'שינוי מקום'. אבל אם העיקר תלוי בגג - מרפסת נחשב 'שינוי מקום', וחדר מדרגות לא נחשב 'שינוי מקום'. אולם באמת התליה אינה מוכרחת, והא קמן שהגרי"ש אלישיב מחמיר בשניהם, והגרש"ז אורבאך מיקל בשניהם].

חצר פרטית: היוצא לחצר פרטית; דעת הגרש"ז אורבאך זצ"ל (שבות יצחק ברכות פ"כ ס"ד), והגר"פ שיינברג זצ"ל (צהר תש"ס עמוד תמז ס"ק ב'), שהיוצא לחצר שאינה מקורה הוא שינוי מקום. אכן לדעת הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (קובץ מבית לוי חלק י"ז עמוד לד) חצר ומרפסת שאינה מקורה, לא נחשב 'שינוי מקום' ודינם כאחד מחדרי הבית הואיל ורשות אחת הן עם הבית.

אמנם זה ברור, שחצר הבית הפונה לרשות הרבים בודאי חשוב כחוץ לבית, ויש בו 'שינוי מקום' לדברי הכל. ועיקר כוונת המשנ"ב (ס"ק י"ב) דתלוי בקורת גג, מדבר על מקרה זה שכיון שאינו תחת קורת גג, אינו נדון כבית אחד. ולכן סוברים כמה פוסקים כלפי מרפסת, וחדר מדרגות, וחדר פרטית, שלא תלוי בקורת גג, ואין הכרח מלשון המשנ"ב מאחר דעיקר כוונתו לאפוקי חצר שלפני הבית הפונה לרשות הרבים, שכבר עוקר מקומו מרשות זו.

עירוב: אגב, בדין של 'הולכי דרכים' יש חידוש נפלא מהגרי"ש אלישיב זצ"ל (וזאת הברכה פרק ו' אות ט'), שעירוב המתיר לטלטל בשבת דינו כמחיצה כלפי דין של 'הולכי דרכים', ולכן כאשר אוכל ברחוב ועקר מקומו כיון שיש עירוב אין צריך ברכה חדשה אף שאין רואה מקומו הראשון. אולם הגביל הגרי"ש את דבריו שזה רק כאשר בירך ברחוב ואוכל ברחוב, אבל כאשר נכנס לתוך הבית לא מועיל העירוב וחשיב עקירה ממקום למקום.

וצריך להבין הסברא בזה, איך שייך לדון עיר גדולה שתחשב מקום אחד מכח העירוב, בשלמא בהלכות שבת חידשו חז"ל דין עירוב, אולם בהלכות ברכות לא קבעו דיני עירוב. ואם מצד מה שמצינו בגמ' (סוכה דף ז.) מגו דהויא דופן לענין סוכה - הויא דופן לענין שבת, הרי נחלקו הראשונים שם האם אומרים את המיגו גם בימות החול. ולהלכה נפסק שמיגו קיים רק בשבת, וא"כ גם העירוב צריך שיועיל רק בשבת ולא בימות החול, וצ"ע. (נ.א.). ❖

הערות מבני החבורה

גשר צר מאוד...

מצוי בהרבה מרכזי תורה שיש גשר בין שני בנינים נפרדים; (כגון ישיבת גור בשכונת מקור ברוך ירושלים, ישיבת חכמי לובלין בבני ברק, ישיבת כסא רחמים בבני ברק). ויש לדון האם המעבר בין הבנינים נחשב 'שינוי מקום' כי סוף סוף עבר למבנה אחר, או לא כי למעשה לא יצא תחת כיפת השמים ונחשב רשות אחת עם מקומו הראשון, וכפשוטו לשון המשנ"ב שדין שינוי מקום תלוי בגג (צ.פ.). וזה ברור שאם עבר לבנין השני דרך הרחוב נחשב 'שינוי מקום', והנדון הוא כאשר עבר דרך הגשר.

כך גם יש לדון, מה הדין במנהרה המחברת בין שני בנינים נפרדים, כפי שמצוי במרכזים הרפואיים (הדסה שערי צדק וכו').

ועיין בספר **שערי הברכה** שהביא מספר באר שרים (חלק ד' סימן עד) ששני בתים המחוברים על ידי גשר עם כתלים ותקרה, נחשבים כבית אחד לענין 'שינוי מקום' ואין צריך לחזור ולברך (ש.ו.). ועיין מה שכתב בזה בספר **הליכות שלמה** (פסח פ"ט הערה נא).

מאידך שמעתי מהג"ר **שלמה זלמן אלבוגן שליט"א**, שמסברא ודאי חשיב שינוי מקום לרשות אחרת, כי בעצם זה שני בנינים נפרדים ונכנס כעת למקום חדש, ומה שבמקרה הוא הצליח לעבור בלי מעבר ברחוב תחת כיפת השמים לא משנה את הדין (צ.ח.), וכל הדין של קורת גג הוא להגדיר את הבית, וכאן הוי שני בתים (ח.ו.). ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823

הנושא לשבוע הבא; גיליון מספר 79 יום ג' פרשת נצבים כ"ד אלול תשע"ו.

ריפוי באמצעות 'מוח אחד' – מסכת פסחים דף קיג:

ניתן לשלוח – רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

תרום והיה שותף בזיכוי הרבים. כדאי לתרום!

לקבלת הגיליון בדוא"ל 5047867@gmail.com